

część

I.

Małżeństwo

Zawarcie małżeństwa

[art. 1–22 KRO]

Zgodnie z art. 18 Konstytucji „Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej”. Konstytucja nakłada na ustawodawcę i podmioty publiczne obowiązek takiego kształtowania i stosowania prawa, by wspierać i chronić określone powyżej wartości. W przypadku instytucji małżeństwa ustawodawca ma obowiązek uregulować jej ramy (m.in. wzajemne prawa i obowiązki małżonków, ustroje majątkowe, kwestię dziedziczenia, sytuację dziecka w rodzinie itp.), a także nie podejmować działań zmierzających do zrównania lub upodobnienia sytuacji prawnej osób pozostających w związkach partnerskich (konkubinat, związek osób tej samej płci, związek poligamiczny) z regulacjami dotyczącymi małżeństwa.

Definicja

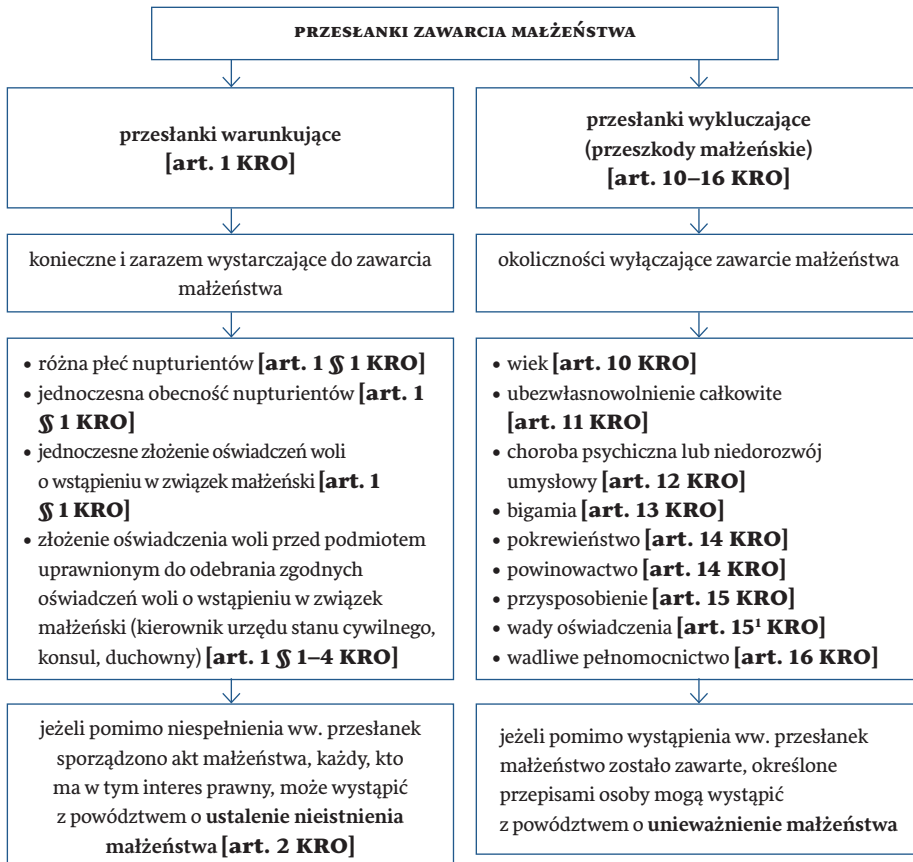
I. małżeństwa

Na gruncie polskiego prawa nie została sformułowana **definicja legalna małżeństwa**, tzn. żaden akt prawny wprost nie zawiera definicji małżeństwa. Pojęcie to definiowane jest na podstawie przepisów regulujących instytucję małżeństwa w KRO jako **stosunek prawny łączący mężczyznę i kobietę, którzy dobrowolnie przed właściwym urzędnikiem publicznym albo duchownym kościoła (lub innego związku wyznaniowego) zawarli zatwierdzony prawnie związek oparty na więzi gospodarczej, społecznej, fizycznej i psychicznej**.

Osoba zamierzająca zawrzeć związek małżeński określana jest **nupturem**.

II. Powództwo o ustalenie nieistnienia lub unieważnienia małżeństwa

Wyodrębnia się dwie grupy przesłanek zawarcia małżeństwa: warunkujące i wykluczające (zwane także przeszkodami małżeńskimi).

1. Przesłanki warunkujące zawarcie małżeństwa [art. 1 KRO]

Małżeństwo zostaje zawarte, gdy:

- mężczyzna i kobieta jednocześnie obecni złożą przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego oświadczenia, że wступują ze sobą w związek małżeński; [art. 1 § 1 KRO]

Dobrochna S. i Filip D. zawarli związek małżeński poprzez złożenie przed kierownikiem Urzędu Stanu Cywilnego w Gdyni zgodnego oświadczenia, że wступują ze sobą w związek małżeński.

- mężczyzna i kobieta zawierający związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego w obecności duchownego oświadczą wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu i kierownik urzędu stanu cywilnego następnie sporządzi akt małżeństwa (jeżeli zostaną spełnione powyższe przesłanki, małżeństwo uważa się za zawarte w chwili złożenia oświadczenia woli w obecności duchownego); [art. 1 § 2 KRO]

Juliana H. i Mirosław B. zawarli związek małżeński poprzez złożenie w obecności katolickiego księdza oświadczenia woli zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu (kierownik urzędu stanu cywilnego następnie sporządził akt małżeństwa).

- mężczyzna i kobieta, będący obywatelami polskimi przebywającymi za granicą, jednocześnie obecni złożą przed polskim konsulem lub przed osobą wyznaczoną do wykonywania funkcji konsula oświadczenia, że wступują ze sobą w związek małżeński. [art. 1 § 3 KRO]

Michalina O. i Adam F., będący obywatelami polskimi, zawarli związek małżeński w Paryżu poprzez złożenie przed polskim konsulem oświadczenia, że wступują ze sobą w związek małżeński.

Niespełnienie którejkolwiek z przesłanek określonych w art. 1 KRO oznacza **niezawarcie małżeństwa**, a w przypadku małżeństwa wyznaniowego – niewywoływanie przez takie małżeństwo skutków cywilnych.

2. Powództwo o ustalenie nieistnienia małżeństwa

[art. 2 KRO]

Powództwo o ustalenie nieistnienia małżeństwa można wytoczyć, jeżeli akt małżeństwa został sporządzony pomimo niespełnienia przesłanek zawartych w art. 1 KRO, tj. jeżeli nie zostały spełnione wymogi:

- różnej płci nupturientów;
- jednoczesnej obecności nupturientów;
- jednoczesnego złożenia oświadczeń woli o wstąpieniu w związek małżeński;
- złożenia oświadczenia woli przed podmiotem uprawnionym do odebrania zgodnych oświadczeń woli o wstąpieniu w związek małżeński.

W związku z niedyspozycją kierownika urzędu stanu cywilnego oświadczenia nupturientów o wstąpieniu w związek małżeński odebrał nieupoważniony do tego pracownik magistratu, który sporządził następnie akt małżeństwa. W takim przypadku każdej osobie, która wykaże swój interes prawny, przysługuje powództwo o ustalenie nieistnienia tego małżeństwa.

Legitymowanym czynnie do wystąpienia z tym powództwem jest **każdy, kto ma w tym interes prawny**. Powództwo można wytoczyć w każdym czasie (także po śmierci jednego z małżonków).

Kierownik urzędu stanu cywilnego sporządził akt zawarcia małżeństwa Jarosława S. z Matyldą S., mimo że nie został spełniony wymóg jednoczesnego złożenia oświadczeń woli o wstąpieniu w związek małżeński. Dzieci Jarosława S., niebędące jednocześnie dziećmi Matyldy S., mają interes prawny do wytoczenia powództwa o ustalenie nieistnienia małżeństwa, ponieważ wyrok ustalający nieistnienie małżeństwa wyłączy Matyldę S. z kręgu ustawowych spadkobierców Jarosława S.

UWAGA! Wyrok ustalający nieistnienie małżeństwa ma **charakter deklaracyjny**, tj. potwierdza istniejący stan prawny, zgodnie z którym nie powstały skutki związane z zawarciem małżeństwa.

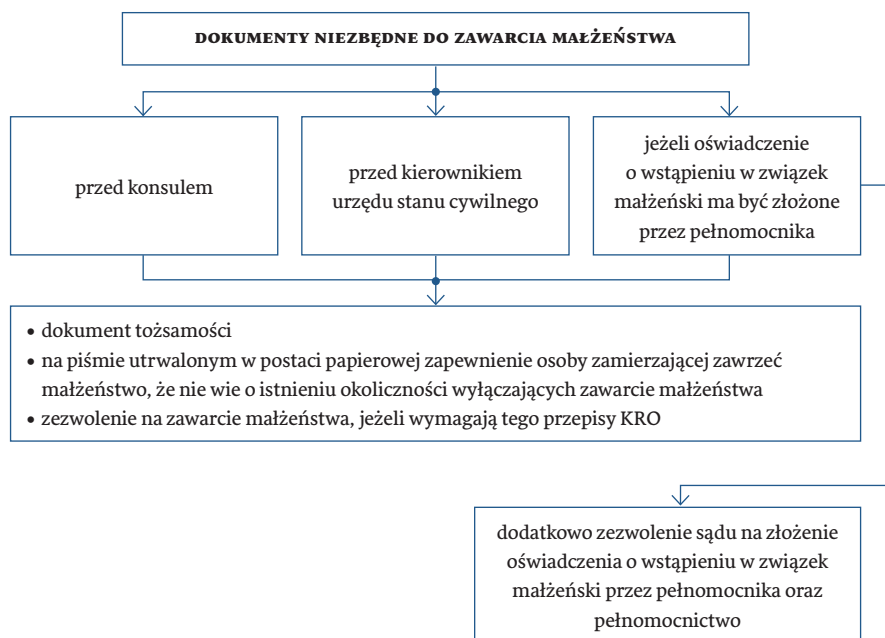
3. Warunki formalne zawarcia małżeństwa [art. 3–8 KRO]

Do warunków formalnych, których spełnienie jest konieczne do zawarcia małżeństwa, zalicza się:

- złożenie lub przedstawienie **dokumentów przedślubnych** niezbędnych do zawarcia małżeństwa; [art. 3 KRO]
- **miesięczny upływ czasu** od dnia, w którym osoby, które zamierzają zawrzeć małżeństwo, złożyły kierownikowi urzędu stanu cywilnego pisemne zapewnienie, że nie wiedzą o istnieniu okoliczności wyłączających zawarcie tego małżeństwa; [art. 4 KRO]
- uzyskanie **zaświadczenia** wydanego przez kierownika urzędu stanu cywilnego; [art. 4¹ KRO]
- zaświadczenie wydane przez duchownego, stwierdzające, że oświadczenia zostały złożone w jego obecności przy zawarciu związku małżeńskiego podlegającego prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego; [art. 8 KRO]
- obecność **dwóch pełnoletnich świadków**; [art. 7 § 1 i art. 8 § 2 KRO]
- **publiczne oświadczenia** nupturientów złożone przed podmiotem uprawnionym do udzielenia ślubu; [art. 7 § 1 i 3 i art. 8 KRO]
- **ogłoszenie** przez kierownika urzędu stanu cywilnego, że małżeństwo zostało zawarte. [art. 7 § 4 KRO]

A. Dokumenty przedślubne [art. 3 KRO]

Osoby zamierzające zawrzeć małżeństwo powinny złożyć lub przedstawić kierownikowi urzędu stanu cywilnego dokumenty niezbędne do zawarcia małżeństwa. Wymagane dokumenty określone są w odrębnych przepisach: w art. 76–78 PrASC.

Pisemne zapewnienie jest ważne przez 6 miesięcy od daty jego złożenia przez obie osoby zamierzające zawrzeć małżeństwo.

ELEMENTY FORMALNE ZAPEWNIENIA

nazwiska i imiona nupturientów, ich nazwiska rodowe, jeżeli można je ustalić, stan cywilny, obywatelstwo, daty i miejsca urodzenia, numery PESEL, jeżeli zostały nadane, oraz oznaczenia przedstawionych dokumentów tożsamości

jeżeli osoba zamierzająca zawrzeć małżeństwo pozostawała uprzednio w związku małżeńskim albo prawomocnie stwierdzono nieistnienie małżeństwa – wskazanie miejsca zawarcia małżeństwa

informacja o wspólnych dzieciach osób zamierzających zawrzeć małżeństwo oraz oznaczenie ich aktów urodzenia i urzędu stanu cywilnego, w którym zostały sporządzone, jeżeli są znane

nazwiska, imiona oraz nazwiska rodowe rodziców każdej z osób zamierzających zawrzeć małżeństwo

jeżeli małżeństwo ma zostać zawarte w sposób określony w art. 1 § 2 i 3 KRO (związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego albo zawarty za granicą przed konsulem lub przed osobą wyznaczoną do wykonywania funkcji konsula) – oświadczenia o nazwisku (nazwiskach), które będą nosiły osoby zamierzające zawrzeć małżeństwo po jego zawarciu, oraz oświadczenia o nazwisku dzieci zrodzonych z tego małżeństwa

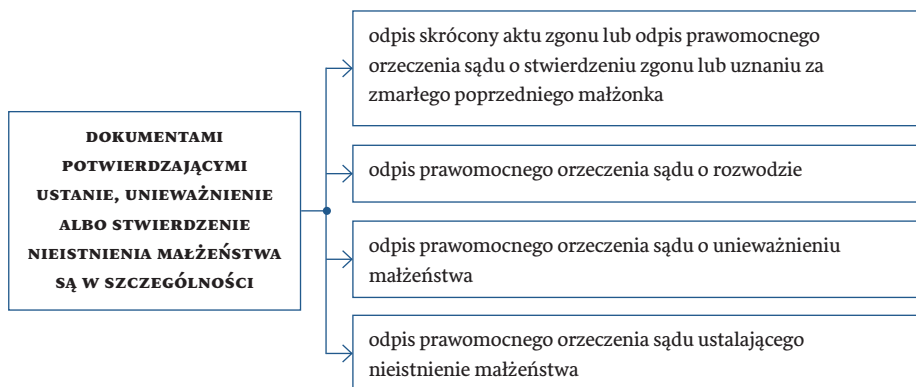
oświadczenie, że nie zachodzą przeszkody uniemożliwiające zawarcie małżeństwa określone w art. 10–15 KRO

informacja o pouczeniu o odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia

adres do korespondencji nupturientów

własnoręczne podpisy nupturientów oraz kierownika urzędu stanu cywilnego albo konsula przyjmującego zapewnienie

UWAGA! Oświadczenie, że nie zachodzą przeszkody uniemożliwiające zawarcie małżeństwa określone w art. 10–15 KRO, składa się pod rygorem odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia.

Zgodnie z art. 79 PrASC **cudzoziemiec** zamierzający zawrzeć małżeństwo składa:

- zapewnienie;
- odpis aktu urodzenia;
- jeżeli pozostawał uprzednio w związku małżeńskim – odpis aktu małżeństwa z adnotacją o jego ustaniu, unieważnieniu albo stwierdzeniu jego nieistnienia, albo odpis aktu małżeństwa z dokumentem potwierdzającym jego ustanie lub unieważnienie, albo dokumentem potwierdzającym stwierdzenie nieistnienia małżeństwa, jeżeli na podstawie pozostałych składanych dokumentów nie można ustalić danych niezbędnych do sporządzenia aktu małżeństwa;
- dokument stwierdzający, że zgodnie z właściwym prawem może zawrzeć małżeństwo, chyba że na podstawie przepisów ustawy z 4.2.2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 503) jego możliwość zawarcia małżeństwa jest oceniana na podstawie prawa polskiego.

Jeżeli **otrzymanie dokumentu**, który osoba zamierzająca zawrzeć małżeństwo jest obowiązana złożyć lub przedstawić kierownikowi urzędu stanu cywilnego, **wiąże się z trudnymi do przezwyciężenia przeszkodami**, sąd może zwolnić tę osobę od obowiązku złożenia lub przedstawienia tego dokumentu. Zwolnienie z przedłożenia dokumentu toczy się w trybie postępowania nieprocesowego na podstawie art. 562 KPC. Postępowanie inicjuje wnioskiem osoba zobowiązana do złożenia dokumentu.

„(...) postanowieniem Sąd Powiatowy zwolnił wnioskodawcę Saada T., obywatela Sudanu, kawalera, urodzonego 10.8.1944 r. w Chartumie (Sudan), syna Sulimana i Henim z domu M., od przedstawienia dowodu zdolności prawnej do zawarcia związku małżeńskiego z Marią U., urodzoną 9.8.1946 r. w Łodzi, córką Stanisława i Barbary z domu K., zam. w Łodzi (...). Sąd Powiatowy powołał się na zeznania wnioskodawcy, że jest on studentem Akademii Medycznej w Łodzi i że w świetle jego prawa nie zachodzą przeszkody do zawarcia związku małżeńskiego z obywatelką polską” (fragment uzasadnienia post. SN z 16.11.1971 r., III CRN 404/71).

B. Okres oczekiwania [art. 4 KRO]

Małżeństwo przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego nie może być zawarte **przed upływem miesiąca** od dnia, kiedy osoby zamierzające je zawrzeć złożyły kierownikowi urzędu stanu cywilnego pisemne zapewnienie, że nie wiedzą o istnieniu okoliczności wyłączających zawarcie tego małżeństwa.

15.9.2025 r. Lucyna K. i Joachim C. złożyli zapewnienie. Termin miesięczny kończy bieg 15.10.2025 r., wobec czego małżeństwo może zostać zawarte nie wcześniej niż 16.10.2025 r.

Jeżeli przemawiają za tym **ważne względy**, kierownik urzędu stanu cywilnego może zezwolić na zawarcie małżeństwa **przed upływem miesięcznego terminu**. Ustawodawca nie dookreślił jednak okoliczności uzasadniających skrócenie terminu, wobec czego ocena doniosłości (ważności) powodów wskazanych przez nupturientów należy wyłącznie do kierownika urzędu stanu cywilnego. Za ważny powód mogą zostać uznane m.in.: zaawansowana ciąża, nagły wyjazd czy choroba któregoś z nupturientów lub członka jego rodziny.

Nupturienci Helena C. i Piotr G. złożyli do kierownika urzędu stanu cywilnego wniosek o udzielenie zezwolenia na zawarcie małżeństwa przed upływem miesięcznego terminu od dnia, w którym złożyli pisemne zapewnienie, że nie wiedzą o istnieniu okoliczności wyłączających zawarcie tego małżeństwa. Jako okoliczność uzasadniającą wniosek wskazali poważną chorobę ojca Heleny C., który pragnie odprowadzić córkę do ołtarza i chciałby świadomie uczestniczyć w tak ważnym wydarzeniu w jej życiu. Przy tym – zdaniem lekarzy – za miesiąc nie będzie to możliwe ze względu na jego pogorszący się stan zdrowia. Do wniosku nupturienci dołączyli dokumenty medyczne dotyczące ojca Heleny C. W tej sytuacji kierownik urzędu stanu cywilnego zezwolił na wcześniejsze zawarcie związku małżeńskiego przez Helenę C. i Piotra G.

Kierownik urzędu stanu cywilnego zobowiązany jest **pisemnie uzasadnić odmowę** wydania zezwolenia na zawarcie małżeństwa przed upływem terminu

określonego w art. 4 KRO. W uzasadnieniu powinny zostać wskazane przyczyny odmowy. Osoba zainteresowana (wnioskodawca) może poddać odmowę **kontroli sądu** poprzez złożenie do sądu rejonowego właściwego ze względu na siedzibę urzędu stanu cywilnego wniosku o rozstrzygnięcie, czy okoliczności przedstawione przez kierownika urzędu stanu cywilnego uzasadniają odmowę dokonania czynności. Wniosek do sądu składa się w terminie 14 dni od dnia doręczenia odmowy przez kierownika urzędu stanu cywilnego.

C. Zaświadczenie wydane przez kierownika urzędu stanu cywilnego [art. 4¹ KRO]

Osobom zamierzającym zawrzeć małżeństwo w sposób określony w art. 1 § 2 i 3 [związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego (§ 2) albo zawarty przez obywateli polskich za granicą przed konsulem lub przed osobą wyznaczoną do wykonywania funkcji konsula (§ 3)] kierownik urzędu stanu cywilnego wydaje zaświadczenie stwierdzające brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa oraz treść i datę złożonych przed nim oświadczeń w sprawie nazwisk przyszyłych małżonków i ich dzieci.

UWAGA! Zaświadczenie traci moc **po upływie 6 miesięcy od dnia jego wydania**.

W przypadku gdy kierownik urzędu stanu cywilnego **dowiedział się o istnieniu okoliczności wyłączającej zawarcie małżeństwa**, odmawia przyjęcia oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński lub wydania zaświadczenia stwierdzającego brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa. W razie wątpliwości, czy dana okoliczność wyłącza zawarcie małżeństwa, kierownik urzędu stanu cywilnego zwraca się do sądu o rozstrzygnięcie, czy małżeństwo może być zawarte. [art. 5 KRO]

„We wniosku z 26.3.1971 r. Kierownik Urzędu Stanu Cywilnego Prezydium Dzielnicowej Rady Narodowej Łódź-Bałuty zwrócił się do Sądu Powiatowego o rozstrzygnięcie w trybie art. 564 KPC, czy małżeństwo między Saadem T., obywatelem sudańskim, a obywatelką polską Marią U. może zostać zawarte wobec faktu, że prawo obowiązujące w Sudanie zabrania zawierania związków małżeńskich stypendystom sudańskim przebywającym za granicą” (fragment uzasadnienia post. SN z 16.11.1971 r., III CRN 404/71).

D. Pełnomocnictwo do zawarcia związku małżeńskiego [art. 6 KRO]

Co do zasady oświadczenie o wstąpieniu w związek małżeński powinno zostać złożone osobiście. Jedynie wyjątkowo oświadczenie takie może zostać złożone **przez pełnomocnika**, co wymaga jednak uprzedniej **zgody sądu**. Zgoda taka wydawana jest wyłącznie z **ważnych powodów**.

„Za ważne powody w rozumieniu art. 6 § 1 KRO należy uznać takie okoliczności, które w świetle zasad współżycia społecznego usprawiedliwiają odstąpienie od obowiązku jednoczesnego stawiania się przyszyłych małżonków przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego dla złożenia oświadczenia, że wstępują ze sobą w związek małżeński. Żadna zatem z góry określona sytuacja osoby ubiegającej się o zezwolenie jej na złożenie przez pełnomocnika oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński, w szczególności także fakt jej zamieszkiwania za granicą oraz związane z tym trudności przyjazdu do Polski, nie mogą być same przez się uznane za ważne powody w rozumieniu powołanego wyżej przepisu” (uchw. składu siedmiu sędziów SN – Izba Cywilna – zasada prawna z 8.6.1970 r., III CZP 27/70).

Pełnomocnictwo powinno:

- być udzielone na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym;
- wymieniać osobę, z którą małżeństwo ma być zawarte.

E. Forma zawarcia związku małżeńskiego [art. 7 KRO]

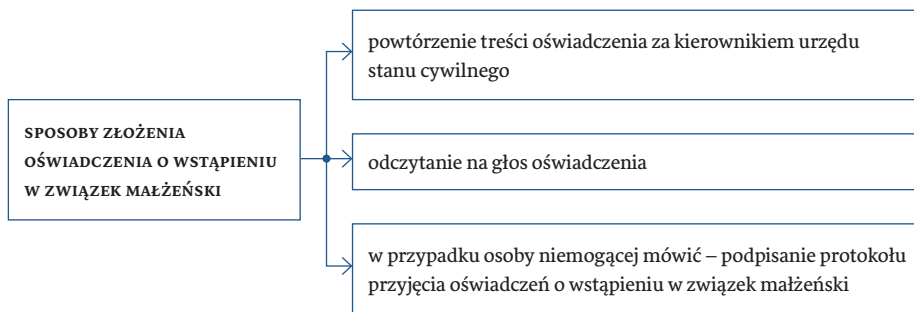
Jeżeli małżeństwo jest zawierane przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego, oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński powinny być złożone **publicznie w obecności dwóch pełnoletnich świadków**.

Kierownik urzędu stanu cywilnego pyta mężczyznę i kobietę, czy zamierzają zawrzeć ze sobą małżeństwo, a gdy oboje odpowiedzą na to pytanie twierdząco, wzywa ich do złożenia:

- oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński;
- oświadczeń w sprawie nazwisk małżonków i ich dzieci.

Każda z osób zawierających małżeństwo składa oświadczenie o wstąpieniu w związek małżeński.

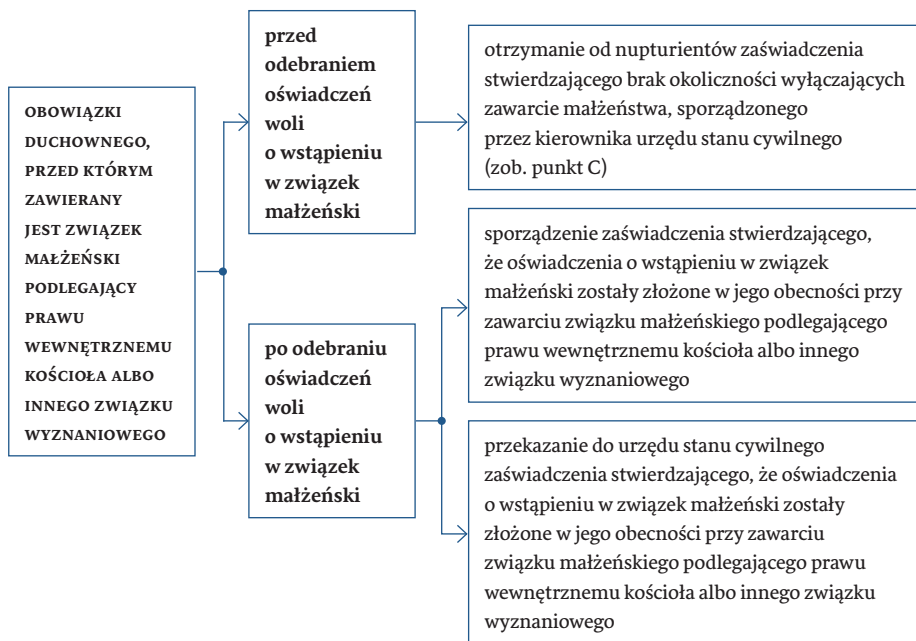
Świadomy/świadoma praw i obowiązków wynikających z zawarcia małżeństwa uroczyście oświadczam, że wstępuję w związek małżeński z (imię i nazwisko drugiej z osób wstępujących w związek małżeński) i przyrzekam, że uczynię wszystko, aby nasze małżeństwo było zgodne, szczęśliwe i trwałe.

Po złożeniu oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński przez obie strony kierownik urzędu stanu cywilnego **ogłasza**, że wskutek zgodnych oświadczeń obu stron **małżeństwo zostało zawarte**.

F. Obowiązki duchownego [art. 8 KRO]

W związku z możliwością zawarcia związku małżeńskiego podlegającego prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego, a odnoszącego jednocześnie skutki, jakie pociąga za sobą zawarcie małżeństwa zgodnie z prawem polskim, na duchownym spoczywa wiele obowiązków. **Niedopełnienie ich** powoduje co do zasady odmowę sporządzenia przez kierownika urzędu stanu cywilnego aktu małżeństwa, czyli **brak małżeństwa „świeckiego”**, podlegającego przepisom KRO. Małżeństwo zostaje wtedy zawarte tylko wedle prawa wyznaniowego i **nie wywołuje** żadnych skutków cywilnych.

UWAGA! Zaświadczenie stwierdzające, że oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński zostały złożone w obecności duchownego przy zawarciu związku małżeńskiego podlegającego prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego **podpisują** duchowny, małżonkowie i dwaj pełnoletni świadkowie obecni przy złożeniu tych oświadczeń.

Duchowny zobowiązany jest do przekazania do urzędu stanu cywilnego zaświadczenia stwierdzającego, że oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński zostały złożone w jego obecności przy zawarciu związku małżeńskiego podlegającego prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego wraz z zaświadczeniem sporządzonym przez kierownika urzędu stanu cywilnego na podstawie art. 4¹ § 1 KRO **przed upływem 5 dni od dnia zawarcia małżeństwa.**

UWAGA! Przy obliczaniu biegu pięciodniowego terminu do przekazania przez duchownego zaświadczeń do urzędu stanu cywilnego nie uwzględnia się dni uznanych ustawowo za wolne od pracy.